

BELEDİYELERİN ENGELSİZ YAŞAM UYGULAMALARI VE KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ¹

Hakkı Mümin AY*

Duygu İLKHAN SÖYLEMEZ**

ÖZET

Toplum halinde yaşamak zorunda olan insanın bir takım toplumsal ihtiyaçları oluşmaktadır. Kapitalist ekonomik sistem içerisinde emeğini ve girişimciliğini kullanan kişiler bir gelire kavuşabilmektedirler. Ancak dezavantajlı durumda olan çocuklar, yaşlılar, bakıma muhtaç olanlar, doğuştan ya da sonradan engelli olan kişiler herhangi bir üretimde bulunamamaktadırlar. Sosyal devlet kavramının yerel uzantısı olarak sosyal belediyecilik uygulamaları içinde, dezavantajlı toplum kesimlerine aynı ve nakdi yardımların dışında, genel tüketime açık faaliyetlerden de yararlanmaları yer almaktadır. Türkiye’de belediyeler gerek toplumsal talep ve gerekse oy kaygısı nedenleriyle yoğun olarak sosyal belediyecilik uygulamaları yürütmektedirler. Topluma en yakın kamu yönetimi olan belediyeler engelli kişilere yönelik hizmetlerini artırmışlardır. Bu çalışmada engellilik kavramı, yasal mevzuatta engelli hizmetleri ve belediyelerin engellilere yönelik çalışmaları anlatılacaktır. Ardından Konya Büyükşehir Belediyesi (KBB)’nin engelsiz yaşam uygulamalarına yer verilecektir. KBB yalnızca alt yapı ve üst yapı yatırımları, estetik kaygıları içinde çevre düzenlemeleri ile yetinmeyip, dezavantajlı toplum kesimlerine dönük sunduğu hizmetler detaylı olarak anlatılacaktır. Engelli kişiler için fiziki mekanlar, eğitim, danışmanlık, araç-gereç sağlama, psikolojik destek gibi sosyal belediyecilik uygulamalarını yerine getirmektedir. KBB’nin engelsiz yaşam uygulamaları aynı zamanda çevre belediyelere de örnek olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Engelsiz Yaşam, Dezavantajlı Kesimler, Sosyal Belediyecilik, Konya Büyükşehir Belediyesi

BARRIER-FREE LIFE PRACTICES OF MUNICIPALITIES AND THE EXAMPLE OF KONYA METROPOLITAN MUNICIPALITY

ABSTRACT

People who have to live in society have a number of social needs. In the capitalist economic system, people who use their labour and entrepreneurship can earn an income. However, disadvantaged people such as children, the elderly, people in need of care, people with congenital or acquired disabilities cannot engage in any production. As a local extension of the concept of social state, social municipality practices include not only in-kind and cash aids to disadvantaged segments of society, but also activities open to general consumption. In Turkey, municipalities intensively implement social municipalism practices due to both social demand and voting concerns. Municipalities, which are the closest public administration to the society, have increased their services for disabled people. In this study, the concept of disability, disability services in legal legislation and municipalities' activities for the disabled will be explained. Then, the barrier-free life practices of Konya Metropolitan Municipality (KBB) will be included. KBB is not satisfied with only infrastructure and superstructure investments, environmental arrangements in aesthetic concerns, but the

¹ Bu çalışma 2-5 Kasım 2023 tarihleri arasında Girne/KKTC’de düzenlenen Akdeniz 10th International Conference on Social Sciences’ta tam metin olarak sunulan ve bildiri kitabında ss.306-320’de yer alan bildirinin güncellenmiş ve genişletilmiş halidir.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, hma@selcuk.edu.tr,

** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, duyguilkhan@gmail.com,

services it offers to disadvantaged segments of society will be explained in detail. It carries out social municipalism practices such as physical spaces, education, counselling, provision of tools and equipment, psychological support for disabled people.

Keywords: Barrier-Free Life, Disadvantaged Groups, Social Municipalism, Konya Metropolitan Municipality

1. GİRİŞ

Her toplumda çocuklar, kadınlar, engelliler, korunmaya ve bakıma muhtaç kişiler gibi dezavantajlı kesimler bulunmaktadır. Kapitalist ekonomik sistem içerisinde dezavantajlı kesimlere yönelik düzenlemeler başlangıçta yer almamaktaydı. Bir yandan sosyalizm akımının yayılma endişesi, diğer yandan toplum kesimlerinin merkezi ve yerel yönetimlerden artan bir takım talepleri, sosyal devleti zorunlu kılmıştır. Sosyal barışın zedelenmemesi adına merkezi yönetimlerde sosyal devlet ve yerel yönetimlerde sosyal belediyeçilik uygulamaları adeta bir yarış halini almıştır.

Sosyal devlet ve sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde kamu ve özel sektörde engelli istihdamı, yaşlı bakım hizmetleri, işsizlik maaş ve yardımları, öğrenci bursları, yolların ve kaldırımların engellilere uygun olarak düzenlenmesi, yeşil alanların oluşturulması, gençlik merkezlerinin kurulması ve buralarda eğitim verilmesi gibi çok yönlü hizmetler yer almaktadır. Birçok kamu hizmetlerini ilk anda sunan belediyeler, aynı zamanda bireylere de en yakın kamu hizmet birimleridir.

Nüfusun artması ile birlikte engelli bireylerin sayısı da artmaktadır. Bir yandan sosyal belediyeçiliğin bir gereği olarak, diğer yandan da vatandaşların memnuniyetini kazanarak tekrar seçimlerden galip çıkmak için belediyeler, engelsiz yaşam için bazı uygulamaları başlatmışlardır. Engelli bireyler gerek kentsel ve gerekse kırsal alanda fiziki çevre, bilgi ve kamusal hizmetlere diğer bireyler gibi eşit ve/veya adil olarak katılamamaktadırlar. Hatta engellilere dönük kamusal hizmetler genellikle kentsel alanlarda daha yoğun gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2024: 117). Nitekim yapılan saha araştırmalarına göre engelli bireyler kentlere nispeten kırsalda daha fazla sosyal ve ekonomik eşitsizlikler yaşamaktadırlar (Ipsen vd., 2022:1). Bu çalışmalarda engellilerin sosyal kimlik gelişimleri için boş zaman aktiviteleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda kamu tarafından rekreasyon çalışmalarının artırılması vurgulanmaktadır (Roult vd., 2017: 1-2).

Son yıllarda Türkiye’de engelli bireylere yönelik hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler içinde yer alan belediyelerin artan ve gelişen engelsiz yaşam uygulamaları bulunmaktadır. Belediyeler tarafından engelsiz yaşam uygulamaları konusunda akademik çalışmaları henüz yeterli değildir. Bu çalışmada öncelikle engellilik gerçeğine, dünyada engellilik durumu ve bu alandaki çalışmalara, Türkiye’de merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği engelsiz yaşam uygulamalarına değinilecektir. Daha sonra Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından engelli bireylere dönük hizmetlere yer verilecektir.

Belediyeler kendi sınırları dahilinde yerel vatandaşların ortaklaşa ve çağdaş gereksinimlerinin karşılanması amacıyla toplumsal, ekonomik, kültürel, esenlik, huzur, sağlık, ulaşım, imar ve çevre düzenlemeleri alanlarında hizmet veren ve yerel halkın iradesi ile seçilip göreve getirilen tüzel kişiliklerdir. Belediyeler engelsiz yaşam uygulamalarının yanında oluşturacakları sosyal politika ve sosyal projelerle engelli bireylerin talep ve beklentilerine cevap veren en yakın kamu kuruluşlarıdır (ÖİB, 2005:137). Belediyelerin sundukları hizmetlerden insanların bedensel yeterlilikleri, yaşları, cinsiyetleri, eğitimleri gibi özellikleri nedeniyle mahrum olmalarını engellemek ve bütün sosyal kesimlerin bu hizmetlere ulaşabilirliğini kolaylaştırmak konusunda sorumlulukları vardır (Öztabak, 2017: 355).

2. YAŞAMIN KESKİN GERÇEĞİ: ENGELLİLİK

Engellilik, bu duruma sahip kişinin belirli aktiviteleri yapmasını (aktivite sınırlaması) ve etrafındaki dünyayla etkileşimde bulunmasını (katılım kısıtlamaları) zorlaştıran herhangi bir vücut veya zihin durumudur (bozukluk) (CDC, 2024). İnsan olmanın ve deneyiminin olasılıklar dahilinde bir parçası olan engellilik (WHO, 2023a), sağlık koşulları yanı sıra bazı çevresel ve kişisel

faktörlerden etkilenmektedir. Bireylerde başlıca engellilik halleri şunlardır (CDC, 2024): Görme, hareket, düşünme, hatırlama, öğrenme, iletişim kurma, işitme, ruh sağlığı, sosyal ilişkiler. Engelli kişiler çok çeşitli bir gruptur. Engellilerin cinsiyet, yaş, din, ırk, sosyoekonomik durum, cinsellik, etnik köken veya kültürel miras gibi farklı kişisel özellikleri vardır. Bu nedenle engelliliğe farklı yönleri dikkate alınarak dengeli bir yaklaşımla bakılmalıdır (UN, 2018: 4). Engelli kişiler daha erken ölürlere, sağlıkları daha kötüdür ve günlük işlevselliklerinde sağlıklı kişilere göre daha fazla kısıtlama yaşarlar.

Başlıca engellilik çeşitleri şunlardır (MEB, 2013: 4-5): Ortopedik engelli, görme engelli, işitme engelli, konuşma engelli, zihinsel engelli ve süreğen hastalıklar. Başlıca engelli hakları ise şunlardır (Aybars, 2023:37; MEB, 2013: 5-10): Eğitim hakkı, çalışma ve işsizlikten korunma hakkı, ulaşım hakkı, toplumsal ve kültürel yaşama katılma hakkı, maaş hakkı, bakım hizmeti alma hakkı, sağlık ve hasta hakları, siyasi yaşama (seçme ve seçilme) katılma hakkı, dilekçe ve adalete erişim hakkı, rehabilitasyon hizmet hakkı, aile ortamında veya bağımsız yaşama hakkı, altyapı hakkı, kamuya açık binalara erişim hakkı, tam yasal kapasitenin sağlanması hakkı.

Tahminen 1,3 milyar insan önemli derecede engellilik yaşamaktadır. Bu oran dünya nüfusunun %16'sını, dolayısıyla her 6 kişiden 1'ini temsil etmektedir. Engelli bireylerin yüzde 80'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır (UN, 2022). Bu sayı ve oran bulaşıcı olmayan hastalıkların artması ve insanların daha uzun yaşaması nedeniyle giderek artmaktadır.

İnsanların doğuştan veya sonradan meydana gelen bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi olasıdır (Öztürk, 2011: 17). İnsanlar yaşamının bir kesitinde geçici veya kalıcı olarak engelli durumuna düşebilmektedirler. Bu nedenle bu insanların sosyal yaşama uyum sağlayamama ve günlük gereksinimlerini karşılayamama sorunları ile karşılaşırılar (Tokol, 2018: 356). Korunmaya, bakıma, rehabilitasyona, danışmanlık ve destek hizmetlerine gereksinim duyan kişiler engelli olarak tanımlanır (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008: 34). Bu tanım kapsamında engelliler bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak üç ana gruba ayrılırlar. Engelliliğe Karşı Ayrımcılık Yasasında engellilik, bir kişinin gündelik aktivitelerini gerçekleştirme becerisinde uzun dönemde negatif etkileri olan fiziksel ya da zihinsel bozukluk şeklinde değerlendirilmektedir (Equality Commission, 2011: 3). Bu gibi değerlendirmeler doğrultusunda engellilik kavramı maalesef bir sağlık sorununa indirgenmiştir (Özateş Gelmez, 2018: 193). Kamu otoritesinin bugüne kadar engellilere ve onların karşılaştıkları engellere değil doğrudan engelliliğe odaklandığı görülmüştür (Arıkan, 2002: 13). Bu nedenle engellilik daha ziyade bir özür ve fonksiyon eksikliği olarak nitelendirilmiş ve tıp biliminin sınırları içinde çözümlenmeye çalışılmıştır (Okur ve Erdugan, 2010: 250). Ancak engelliliğe medikal çözümler üretilmesi, engellilerin potansiyellerini ortaya çıkarabilecek fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik olanaklarından mahrum kalmaları süresini uzatmıştır. Oysa engellilik karmaşık, dinamik, çok boyutlu ve hala tartışmalı bir konudur (WHO, 2011).

Ulaşım, sosyal dışlanma, eğitim, istihdam ve fiziksel çevre gibi sorunlar engelli bireylerin karşılaştıkları başlıca sorunlardır (Genç, 2015: 84-88; Küçükali, 2014: 62; Şemşit, Uçar ve Yüksel, 2016: 211). Engelli bireyler çoğunlukla herkesin ulaşabildiği sağlık ve bakım hizmetlerine, eğitim hakkına ve istihdam fırsatlarına eşit derecede ulaşamamaktadırlar. Gereksinim duydukları hizmetlere erişememekte ve gündelik sosyal yaşam faaliyetlerinden dışlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Genel Kurul'nun 13 Aralık 2006 tarihli ve A/RES/61/106 tarihli kararıyla kabul edilerek 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise bu sözleşmeyi 30 Mart 2007 tarihinde imzalayarak 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe koymuştur (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2023). Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte bir farkındalık oluşmuş ve engellilik, giderek daha fazla bir insan hakları sorunu haline gelmiştir.

Bu arada Birleşmiş Milletlere üye 180 devlet Engelli Hakları Sözleşmesi'ni onaylamıştır (UN, 2022).

Engelliler sosyal ve ekonomik yaşam içerisinde daima dezavantajlı durumdadırlar. Engelli bireyler birçok sağlık eşitsizliğiyle karşı karşıyadır. Sağlıklı kişilere kıyasla engelli kişilerde depresyon, astım, diyabet, felç, kötü beslenme, obezite veya kötü ağız sağlığı gibi durumlara yakalanma riski iki kat daha fazladır. Hatta bazı engelli kişilerin engelli olmayanlara göre 20 yıl daha erken öldüğü bir gerçeği vardır (WHO, 2023a). Ayrıca engelliler uygun fiyatlı ulaşımı, engelli olmayan kişilere göre 15 kat daha zor bulmaktadırlar. Engellilik aynı zamanda bir ekonomik kalkınma sorunudur. Çünkü engelli bireylerin engelsiz bireylere oranla daha düşük sosyo-ekonomik şartlarda yaşadıklarına ve daha yoksul olduklarına işaret eden kanıtlar gün geçtikçe çoğalmaktadır (WHO, 2011:7).

Sağlık açısından normal kabul edilecek yetkinlik ve becerileri akranlarına göre eksik ya da kısıtlı gerçekleştiren engellilere (WHO, 1980: 143), devleti temsil eden merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından pozitif ayrımcılık tanınmalıdır. Sosyal devlet acımasız rekabet şartlarının yer aldığı piyasa mekanizmasında dezavantajlı kesimlere yardım eden ve destek sağlayan bir anlayıştır. Yaşlı, çocuk, bakıma muhtaç, kimsesiz gibi dezavantajlı kesimler içerisinde yer alan ve tarihsel süreçte lanetli, kusurlu, sakat, özürlü gibi olumsuz kavramlarla betimlenen engellilerin sayıları her geçen gün artmaktadır.

Bir kişinin çevresi, engelliliğin deneyimi ve kapsamı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Erişilemez ortamlar, çoğu zaman engelli kişilerin topluma diğerleriyle eşit, tam ve etkili katılımını engellemektedir. Bu engellerin özellikle kamu otoriteleri tarafından ortadan kaldırılması ve engelli kişilerin günlük yaşamlarının kolaylaştırılması yoluyla sosyal katılımlarının geliştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilebilir (WHO, 2023b). Bu nedenle engelliliğin farklı yönlerine uygun olarak dengeli bir yaklaşıma ihtiyaç vardır (Forsyth vd., 2007:345-346).

3. ENGELSİZ YAŞAM UYGULAMALARI VE YASAL MEVZUATTAKİ YERİ

Kapitalist sistem her ne kadar başlangıçta ekonomik yaşamı düzenlese de zamanla sosyal yaşamı ciddi bir şekilde etkilemiştir. Kapitalist sistemin açıklarının varlığı halinde sosyalizmin yaygınlaşacağı kaygısıyla 2. Dünya Savaşı sonrasında sosyal devlet uygulamaları başlatılmıştır. Sosyal devlet, toplumsal refahı artırmak için devletin birçok alanda başat ve müdahaleci olarak davrandığı ve kamu hizmetlerinin toplumsal yarar düşüncesiyle uygulandığı yöntemler bütünü olarak tanımlanır (Barr, 2012: 7). Kapitalizm, dengesiz bir dağılımı içeren refah artışı doğurmuştur. Refahın bireyler arasındaki dağılımı sorunu, sosyal devlet anlayışının çerçevesini oluşturmuştur (Karaca ve Çam, 2019: 72). Sosyal devlet milli gelirin adil dağılımını gerçekleştirerek, insan haysiyetine uygun asgari yaşam standardını sağlamaktadır (Gümüş, 2010: 188). Halkın kamu kurumlarından talepleri arttıkça kamu bütçesi içinde transfer ve sosyal harcamaların payı da görece artmıştır. Devlet harcamalar ve gelirler yoluyla ekonomik ve sosyal yaşama müdahale ederek bireylere ekonomik ve sosyal haklar sunabilmektedir. Bu nedenle sosyal devlet anlayışında bireylerin gelecek kaygısı taşımaması için önlemler alınmalı ve yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır. Böylece herkes kamunun sunduğu tüm hizmetlerden eşit olarak faydalanabilecektir (Kurt, 2015: 418)

Engelsiz yaşam uygulamaları: engelliliği önlemek, engellileri ayrımcılıktan uzak, sağlık, eğitim, istihdam, rehabilitasyon, ulaşım, bakım hizmetlerinde fırsat eşitliğine dayalı olarak yaşamlarını ve toplumsal yaşama tam katılımlarını sağlamak, engellilerin kamusal yaşam pozisyonları ve meşgul olabileceği yollar hakkında farkındalık yaratmak olarak özetlenebilir

(Equality Commission, 2022: 4, 6; T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2011: 7). Fiziksel eksikliklerinden dolayı engelliler sosyal hayatın tüm alanlarında engellerle karşılaşmakta ve toplumda en dezavantajlı grup olarak nitelendirilmektedir (European Commission, 2000: 3). Engelli bireyler, gündelik yaşamlarında farklı oranlarda zorluklarla karşılaştıkları için destek hizmetlerine gereksinim duyarlar (MEB, 2011: 1). Engelli bireylerin kişisel bakım ve beslenmeleri ile yaşam alanlarının güvenliği, öncelikli sorunlarının başında gelir.

Engelli olmak bazı kişiler tarafından farklı olmanın kötü deneyimlerini yaşamak olarak nitelendirilse de (Hahn, 1986: 276) aslında sanal ve fiziki çevreye ulaşamamak demektir. Erişilebilirlik, kentsel alanların önemli bir özelliğidir ve genellikle ulaşım ve arazi kullanım planlarına yansır. Oysa önemli bir literatürü olmasına rağmen erişilebilirlik kavramına, politikaların değerlendirilmesi ve uygulanması sırasında nadiren rastlanmaktadır (Handy ve Niemeier, 1997: 1175). Özellikle bugünün kentlerinde ayrımcı kent plan ve tasarımları varlığını devam ettirmektedir (Gleeson, 1999: 174).

Engelli bireylerin toplumsal yaşama kazandırılmasında en etkili yollardan birisi istihdam politikalarıdır. İstihdam politikaları engelli bireyi hem bağımlı ve bakıma muhtaç algısından kurtaracak hem de topluma katılım ve uyumu sağlamış olacaktır (Kanyılmaz Polat, 2020: 878). Öncelikli olarak engelli bireylerin istihdama dahil edilmelerinin önündeki engellerin ve çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve çözüme kavuşturulmaları önem arz eder. Engellilere fırsat eşitliği verilmemesi durumunda en temel hakları olan istihdam hakkına erişememekte, kayıt dışında ve/veya marjinal, sağlıksız ve sosyal güvenceden mahrum işlerde çalışmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır (Orhan, 2015: 79).

Engellilik aynı zamanda bir sağlık sorunu olduğu için hükümetler, engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak zorundadırlar. Merkezi yönetim sağlık hizmeti arzına dönük politikalar, düzenleyici ve denetleyici mekanizmalar ve standartlar geliştirerek, bunların pratikte uygulanmasını, izlenmesini ve denetlenmesini sağlamalıdır. Hastane, rehabilitasyon merkezleri gibi hizmet sunucuları en yüksek kalitede sağlık hizmetlerini gerçekleştirmelidirler. Bunun yanında hizmet alan engelli ve yakınları, engelli örgütleri ve meslek kuruluşları farkındalık oluşturmalı, politika gelişimine katkı sunmalı, politikaların ve hizmetlerin uygulanmasını izlemelidirler. Uluslararası kurum ve kuruluşlar ile birlikte hareket edilerek kaliteli ve gelecek vaat eden uygulamalar paylaşılmalıdır. Ülkelerin engelli politikalarını, sistemlerini ve hizmetlerini güçlendirmeleri için uluslararası düzeyde teknik yardım sağlanabilir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011: 88).

Engelli bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması konusunda en önemli çalışmaları Birleşmiş Milletler yapmaktadır. Birleşmiş Milletlere bağlı Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) gibi kuruluşların yanı sıra Birleşmiş Milletler Engelliler Programı da bulunmaktadır. Başka bir kuruluş olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) de istatistikler yayınlamanın yanı sıra engellilerin iş yaşamına ulaşmaları konusunda çalışmalar yapmaktadır (www.megep.meb.gov.tr, 2018). Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu 1981 yılında aldığı bir karar ile o yılı 'Engelli Yılı' ilan etmiştir. BM Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme'yi 2006'da tamamlanmıştır. Sözleşmenin amacı: "Engelli bireylerin, diğer bireylerle herhangi bir ayırım olmaksızın, tüm temel insan hakları ve özgürlüklerinden eksiksiz şekilde ve tam bir eşitliğe uyarak yararlanmasını desteklemek, garanti altına almak ve her insanın doğuştan sahip olduğu onuruna saygıyı daha ileri bir düzeye taşımaktır" şeklinde açıklanmıştır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005; Azarkan ve Benzer, 2018:7). Sözleşmenin amacının yer aldığı 1. madde aynı zamanda taraf ülkelere bazı yükümlülükler getirmektedir. Engelli bireylerin yalnızca temel hak ve özgürlüklerden

tam ve eşit olarak yararlanmaları sağlanmayacak, ayrıca bu hak ve özgürlüklerin insan onuruna saygı çerçevesinde teminat altına alınmasını da sağlamaktadır (Lawson, 2009:20).

Avrupa Birliği (AB)'nde engelliliğe ilişkin yasal düzenlemelerin temelini 1965'te yürürlüğe giren ve 1996'da kapsamlı bir şekilde açıklanan 'Avrupa Sosyal Şartı'nın 15. Maddesi oluşturmaktadır. Bu madde engellilerin mesleki eğitim, istihdam ve çalışma koşulları, sosyal koruma, sağlık ve danışmanlık hizmetleri gibi alanlarda desteklenmesi ve toplumla bütünleştirilmesine değinmektedir (Council of Europa, 1996: 11). AB Birleşmiş Milletler Engellilik Hakları Sözleşmesi'ni 2010 yılında onaylamıştır. Böylece engellilerin sosyal yaşama katılımı, eğitimi, istihdamı, sağlığı ve ilgili diğer alanlarda yaşam kalitesini artırmak için uluslararası düzeyde işbirliği yapmayı taahhüt etmiştir (Lecerf, 2020:1). AB'de engelli hakları konusunda 2000 yılında kabul edilen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 21. maddesi, ayrımcılık yasağı ilkesini düzenlemektedir. Bu maddeye göre insanların dil, din, ırk, cinsiyet, renk, inanç, siyasi veya başka türden görüşler, engellilik ve yaş gibi herhangi bir nedenle ayrımcılığa uğraması engellenmektedir (Avrupa Komisyonu, 2020: 16).

Türkiye Cumhuriyeti 30 Mart 2007 tarihinde New York'ta Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin onaylanması uygun bulunmuştur (Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2008). Söz konusu sözleşme 14 Temmuz 2009 tarih, 27288 Sayı ve 2009/15137 Karar Sayısı ile Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu Sözleşme'nin amacı (m. 1): "engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir. Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir".

İlerleyen maddelerde Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik (m. 5), Engelli Kadınlar (m. 6), Engelli Çocuklar (m. 7), Bilinçlendirme (m. 8), Erişebilirlik (m. 9), Yaşama Hakkı (m. 10), Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar (m. 11), Yasa Önünde Eşit Tanınma (m. 12), Adalete Erişim (m. 13), Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği (m. 14), İşkence, insanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama (m. 15), Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama (m. 16), Kişisel Bütünlüğün Korunması (m. 17), Seyahat Özgürlüğü ve Uyrukluk (m. 18), Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma (m. 19), Kişisel Hareketlilik (m. 20), Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim (m. 21), Özel Hayata Saygı (m. 22), Hane ve Aile Hayatına Saygı (m. 23), Eğitim (m. 24), Sağlık (m. 25), Habilidadasyon ve Rehabilitasyon (m. 26), Çalışma ve İstihdam (m. 27), Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma (m. 28), Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım (m. 29), Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım (m. 30) alt başlıkları düzenlenmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası'nın 2011'de hazırladığı engelliliğe ilişkin ilk dünya raporuna göre engelli kişilerin genel olarak sağlık durumları daha kötü, eğitim başarıları daha düşük, ekonomik fırsatlar daha az ve yoksulluk oranları engelli olmayan kişilere göre daha yüksektir. Rapor, hükümetler ve ortakları için somut bir dizi tavsiyeler içermektedir. Dünya Engellilik Raporu'nda engelli bireylerin sosyal yaşama dahil olma ve içselleştirme düzeyini iyileştirmek için gerekli adımlar yer almaktadır (WHO, 2011:7). Rapor politika yapımcılarına, uygulamacılara, bilim insanlarına, uluslararası kalkınma kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarına dönük olarak hazırlanmıştır. Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan rapor, sunum ve direktifler merkezi yönetim ve belediyelerin engelsiz yaşam uygulamalarına yol gösterecektir. Avrupa Birliği (AB)'nde engelli haklarının temel yasal dayanakları Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Avrupa Birliğinin İşleyişine dair Antlaşma'dır. AB kurum ve ülkeleri engelsiz yaşamın sağlanması veya en aza indirgenmesi için ortak hareket noktaları şunlardır: engellilik ile ilgili

konularda farkındalık oluşturmak, finansal destek olanaklarını arttırmak, istatistiksel verileri iyileştirmek ve engelli haklarına ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin uygulanmasını sağlamaktır. AB'nin engelsiz yaşam konusunda öncelikli alanları kamu ve özel kesim hizmetlerine erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim-öğretim, sosyal koruma, sağlık ve dış politikadır (European Commission, 2010: 3-9; European Disability Forum, 2023). Topluluk içinde engelliler ile politika alanları çeşitli olsa da esas odak noktası iletişimdir. Engelli kişilerin hizmetlere erişiminin sağlanması halinde, hizmet kalitesinin artmasının yanı sıra çalışma yaşamı, tüketicinin korunması ve Avrupa sanayisinin rekabet gücü gibi alanlar üzerinde de olumlu etkileri vardır (European Commission, 2000: 3).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de engellilere yönelik 1973 tarihli Rehabilitasyon Yasası kabul edilmiştir. Bu yasa federal ajanslar tarafından yürütölen programlarda (Bölüm 504), federal fon alan programlarda (Bölüm 504), federal istihdamda (Bölüm 501) ve federal yüklenicilerin istihdam uygulamalarında (Bölüm 503) engelliğe dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. Yasanın 508. Bölümü, federal elektronik ve bilgi teknolojisinin engelli kişiler tarafından erişilebilir olmasını zorunlu kılar. Bu, çeşitli şekillerde çalıştırılabilmesi ve kullanıcının tek bir duyusuna veya yeteneğine dayanmaması gerektiği anlamına gelmektedir. ABD'de 1999 tarihli Olmstead Kararı da engelli bireylere dönük hizmetleri içermektedir. ABD Yüksek Mahkemesi'nin, Engelli Amerikalılar Yasası'nın (ADA) II. Başlığını ve uygulama yönetmeliklerini, eyaletlerin hizmetleri, programları ve faaliyetleri 'engelli nitelikli bireylerin ihtiyaçlarına uygun entegre ortamda', 'engelli bireylerin engelli olmayan kişilerle mümkün olan en geniş ölçüde etkileşim kurmasını sağlayan' bir ortamda yönetmesini gerektirecek şekilde yorumlayan bir karardır. Ortamlar ile ev veya toplum temelli ortamlardan, konut bakım ortamlarına (örneğin destekli yaşam) ve kurumsal ortamlara kadar geniş bir alan anlatılmak istenir. Bu karar engelli kişilere aile ilişkileri, sosyal temaslar, iş, eğitim ilerlemesi ve kültürel zenginleşme gibi günlük yaşam aktiviteleri de dahil olmak üzere toplum yaşamına katılma fırsatı sağlamaktadır (HHS, 2005).

Toplum içindeki varlıklarının güçlenmesi ve bilinçli bireyler olmaları için anayasa, yasalar, yönetmelikler ve bazı düzenlemelerle engellilere pozitif ayrımcılık yapılmaktadır (Küçükali, 2014: 69). Herkesin kanunlar önünde eşit olduğunu içeren Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. Maddesinin devamında (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.): "Çocuklar, yaşlılar, özörlöler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz" (Anayasa, 1982) hükmü yer almaktadır. 50. Maddede "Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar" hükmü ile çalışma koşullarının engelli bireylere göre yapılandırılmasını emreder. Ayrıca 61. Maddede yer alan "Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar" hükmü ile engellilere insan onuruna yakişır bir yaşam sunulmasını kendisine bir görev saymaktadır. Bu maddenin devamında "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir" hükmü ile devletin görevleri artmaktadır.

Türkiye'de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda 'Özörlöler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması' ibaresinde yer alan özörlö kelimesi 3/5/2013 tarihli ve 6462 sayılı Kanunun 1. maddesinde Engelliler olarak düzenlenmiştir. Bu arada sakat ve özörlö kelimelerinin olumsuz anlamlar çağrıştırması nedeniyle günümüzde hareket yeteneği sınırlı olan bireyleri anlatmak için engelli kavramı daha çok tercih edilmektedir. Türkiye'de 2013 yılından itibaren ilgili kanunlardan özörlö, çöruk, sakat gibi küçümseyici kavramlar çıkarılarak genel bir yaklaşım ile engelli kavramı kullanılmaktadır (Resmi Gazete, 2013). Türkiye'de engelli bireyler

kendilerine sağlanacak hak ve hizmetlerden yararlanabilmek için öncelikle Sağlık Bakanlığı'nın yetkilendirdiği heyetler tarafından verilen sağlık kurulu raporu almak zorundadırlar. Bu raporda bireyin engellilik durumu, engel grubu, türü ve derecesi belirtilir. Alınan sağlık kurulu raporu ile engelli aylığı, evde bakım ve yardım, özel eğitim, istihdam, sağlık, vergi indirim ve muafiyetleri gibi hak ve hizmetlerden yararlanabilirler (Danış vd., 2020: 234).

Türkiye'de Ulusal Engelli Veri Tabanında 2023 yılı Temmuz ayı verilerine göre kayıtlı ve yaşayan engelli sayısı 2.511.950'dir. Bu veri içinde Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için yetkili hastanelere başvuru yapmamış ve hizmet almak için kamu kurumları ile iletişime geçmemiş bireyler yer almamaktadır. Bu sayının 1.414.643'ü (%56) erkek 1.097.307'si (%44) kadındır. Ağır engelli kişi sayısı 775.012'dir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b: 16).

2022 yılında devlet tarafından engelli, emekli, yaşlı, dul, yetim, işsizlik, aile ve çocuk gibi konularda yapılan sosyal koruma harcaması bir önceki yıla göre %59,6 artış göstererek 1.257.763.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Engellilere yapılan 23.693.000 TL harcama, sosyal koruma harcaması içinde %30,8'lik bir pay almıştır. Sosyal koruma harcaması içinde sosyal koruma yardımları, yönetsel giderler ve diğer giderler bulunmaktadır. Sosyal koruma yardımları ise hastalık/sağlık bakımı, engelli/malul, emekli/yaşlı, dul/yetim, aile/çocuk, işsizlik, konut ile sosyal dışlanma ve başka yerde sınıflandırılmayanlar için yapılan sosyal yardımlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2023).

Türkiye'de engellilerin çalışma yaşamında dezavantajlı durumunu en aza indirmek için başka düzenlemeler de yapılmıştır. İş Kanunu'na göre özel sektörde 50'den fazla çalışanı olan işletmelere, çalışanlarının en az %3'ü engelli kişi olması şartı getirilmiştir. Kamu sektöründe ise engelli sayısı en az %4'tür. 2021 Haziran itibarıyla kamu sektörü 4.834.238 memur istihdam etmektedir. Engelli memur sayısı 193.369 olması gerekirken 2021 Ağustos ayı itibarıyla engelli memur sayısı 58.520'dir. 2018 yılından itibaren kamu kurumlarında istihdam edilen engelli sayısı kanuna göre olması gereken sayının altındadır. Özel sektörde de istihdam edilmesi gereken engelli sayısı, kanunen olması gerekeni geçmemiştir. Türkiye İş Kurumu tarafından işe yerleştiren engelli sayısı, ağırlıklı olarak özel sektörde istihdam edilmektedir. 2021 yılı Ağustos ayında işe yerleştirilen engelli sayısı kamuda 284, özel sektörde ise 5.937 olmak üzere toplam 6.221'dir. 2015 yılında işe yerleşen engelli sayısı 20.455 iken 2020 yılında 8.853'e düşmüştür (Büyükbayrak, 2020). Yasal düzenlemelere rağmen, Türkiye'de son yıllarda iş arayan engelli sayısı artarken, yeni iş olanakları giderek azalmaktadır (Doğrulokpayı, 2017).

Türkiye'de engellilere yapılan maddi yardımlar da vardır. Bunlar; engelli aylığı, engelli yakını aylığı, muhtaç aylığı ve evde bakım ücretidir. Engelli aylığını Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, muhtaç aylığını Vakıflar Genel Müdürlüğü, evde bakım ücretini ise T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı vermektedir. Evde bakım ücreti %50 ve üzerinde engelli olan ve sağlık kurulu raporuna göre ağır engelli kabul edilen kişilerin bakımını üstlenenlere verilmektedir (Doğrulokpayı, 2020). Avrupa Komisyonu'nun Türkiye raporunda savunmasız kişiler için kurumsal açıdan yeterli ilerleme sağlanmadığı tespiti yer almaktadır. Savunmasız çocuklar ve engelli kişiler için evde bakım destekleri artmış olsa da; bakım hizmetleri için kalite standartları, izleme, teftiş ve değerlendirmenin iyileştirilmesi tavsiye edilmektedir (European Commission, 2019: 86).

4. BELEDİYELER VE ENGELSİZ YAŞAM

Engelliler talep, beklenti ve şikâyetlerini ilk basamak olarak gördükleri yer olarak belediyeleri görmektedirler (Kesgin, 2014: 8-9). Türkiye'de belediyeler anayasa ve yasalar veya sosyal belediyecilik anlayışı gereği kurdukları birimlerle engellilere yönelik sosyal, kültürel,

ekonomik ve eğıtsel politikaları yürütmektedirler (Pektaş, 2010: 13). AB lkelerinde engelsiz yaşam için hizmet ve uygulamaların gözetimi yerel yönetimlerin yetki alanındadır. Ayrıca engelli haklarına ilişkin olarak uluslararası kuruluşlar, merkezi ve yerel yönetim kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim ve işbirliğinin arttırılması teşvik edilmektedir. Nitekim bu amaçla AB Komisyonu engelli haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda farkındalık yaratmak ve teşvik etmek amaçıyla 2003 yılını Avrupa Engelliler Yılı ilan etmiştir (European Commission, 2000: 20).

AB lkelerinde engelsiz yaşam konusunda farklı uygulamalar da görülmektedir. Hollanda, Avrupa Birliği Sosyal Fonu'nun finansmanı ile Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı engellilerin işgücü piyasasına geçişi için belediyeleri teşvik etmektedir. Belediyeler engellilere istihdam oluşturmak için işverenler ve özel eğitim kurumları ile işbirliği içerisinde olmaktadır. Bu program engellilerin okul eğitiminden sonra aktif çalışma yaşamına geçişini ve katılımını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca iyi uygulamalara Erişilebilir Kent dl verilmektedir. Nüfusu 50.000'in üzerindeki kentlerde erişilebilirliğin arttırılması konusundaki isteklilik, kapasitesi ve çabalar değerlendirilmektedir. Bu uygulamalar sayesinde tüm bireylerin kentsel hizmetlerden eşit olarak yararlanması amaçlanmaktadır. Kamu alışanları İçin alışan Destek Programı ile kamu çalışanlarının en yüksek performansı göstermesini engelleyen sorunlar belirlenmekte ve çözülmesine yardımcı olunmaktadır (Zahra vd., 2016: 28-33). Almanya'da karşılaştıkları sorunlara karşı engelli kişilere destek olunmaktadır. Bu destek 'dezavantaj tazminatı' olarak nitelendirilmektedir. Engelli kişilere devlet tarafından sağlanan başlıca destekler şunlardır (Handbook Germany, 2024): Özel tıbbi bakım, iş arayışı ve çalışma sırasında yardım, evde yardım, küçük çocukların bakım ihtiyaçları, ücretsiz toplu taşım kullanımı, erken emeklilik hakkı, daha düşük oranda vergi. Almanya'da her engelli olan bu desteklerden yararlanamaz. Desteklerden yararlanabilmek engellilerin kişisel durumlarına bağlıdır.

İngiltere'de belediyeler, geliri olmayan veya çok düşük olan kişilere sosyal yardım ve sosyal hizmetler sunmaktadırlar. Öncelikli olarak eğitim ve sağlık konularında çok geniş görevler üstlenmektedirler. Bölgesel gelişmişlik farklarını düşürmek için istihdam geliştirme programları yürütmektedirler (URL-3). İngiltere'de ıkarılan Engelli Ayrımcılığı Yasası, engellilere istihdam, mal ve hizmetlere erişimde kolaylık, mal mülk alımı ve kiralanmasında yeni haklar vermektedir. Ayrıca okullar, kolejler ve niversiteler engellilere bilgi sağlamakla yükümlü kılınmiş ve belediyeler taksi, tren ve otobüsler için asgari ulaşım standardı oluşturmakla görevlendirilmişlerdir (Okur, 2001). İngiltere'de yerel yönetimler, eğitim ve kütüphane kurulları, özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitimini normal okullarda gerekli koşullar hazırlayarak sağlamakla yükümlüdür.

İngiltere'de belediyeler engellilere dönük yardım ve hizmetleri Sağlık Bakanlığı (National Health Service) ile işbirliğinde gerçekleştirmektedir. En yaygın hizmet, Blue Badge (Mavi Bant) engelli park uygulamasıdır. Evde bakım hizmetleri, bakıcı destekleme ve bakıcı değişim hizmetleri, rehabilite ve psikolojik destek, ev içinde bazı tamirat hizmetleri, mesleki eğitim ve terapi hizmetleri, kontrol hakkı, ulaşım için eve araç gönderme, tıbbi malzeme desteği, tele-alarm hizmeti, danışmanlık hizmeti belediyelerin engellilere dönük diğer faaliyetleridir (Bingöl, 2018: 111).

Türkiye'de yerel yönetimler içinde belediyeler için engellilere dönük birçok yasal düzenlemeler bulunmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun Belediyenin Görev, Yetki ve Sorumluluklarını içeren 14/b Maddesine göre: "Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır" hükmüyle hizmetin sunumunda engellilerin durumuna uygun yöntemlerin uygulanacağı belirtilmektedir. Kanunu 38 (n) Maddesinde belediye başkanının görev ve yetkileri yer almaktadır. Bu madde içerisinde: "Btgede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan

araçları tamir ve bakım atölyesi hizmetleri, erişilebilirlik hizmetleri, sosyal-kültürel ve sportif hizmetler sunulmaktadır (BBB, 2024).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde Engelliler ve Sağlık İşleri Daire Başkanlığı Engelliler ve Yaşlılar Şube Müdürlüğü tarafından engellilere yönelik hizmet ve faaliyetler yürütülmektedir. Belediye tarafından kurulan Engelli Koordinasyon Merkezi'nde projeler yapılmakta, kurslar ve eğitimler düzenlenmekte ve atölyeler açılmaktadır. Bu merkezde engellilerin yararlanabileceği fitness ve spor salonu, yarı olimpik yüzme havuzu, hidroterapi havuzu bulunmaktadır. Resim ve müzik gibi görsel sanat atölyeleri ve gastronomi mutfağı gibi alanlarda engelli bireyler hem beceri kazanmaktalar hem de rehabilite edilmektedirler (Güler ve Çakı, 2021:100).

Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından Mavi Işıklar Eğitim, Dinlenme ve Rehabilitasyon Merkezi'nde engelli bireyler ve ailelerine ücretsiz 5 yıldızlı otel hizmeti sunulmaktadır. Tesiste engelliler asansör ile havuz ve rehabilitasyon merkezine ulaşmaktadır. Ayrıca talep olması durumunda engelli bireyler özel donatılı araçla evlerinden alınıp tesise getirilmektedir. Bunun yanı sıra belediye tarafından bireysel fizyoterapi danışmanlığı, psiko-sosyal destek hizmeti, diyetisyen hizmetleri, engelsiz çocuk evi hizmetleri ve ulaşım destek hizmetleri verilmektedir (SBB, 2024).

Elazığ Belediyesi 5393 Sayılı Belediye Kanun ve diğer kanunların verdiği yetkiler çerçevesinde bir yandan sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirmekte diğer yandan da nüfus artışı yaşayan kentte geçim sıkıntısı yaşayan ailelere bazı sosyal yardımlar yapmaktadır. Genellikle bu sosyal yardımlar içinde gıda, temizlik, giyim, yakacak, eğitim ve diğer yardımlar yer almaktadır (Aygen, 2014: 186).

5. KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE ENGELSİZ YAŞAM UYGULAMALARI

Konya Büyükşehir Belediyesi uzun yıllardır süregelen klasik belediye hizmetlerinin yanı sıra eğitim, kültür, spor, yeşil alan, dezavantajlı kesimler, çevre gibi sosyal belediyecilik kapsamında çok geniş bir alanda çağdaş hizmetler de yürütmektedir. Bunlar içinde engelliler için yardım, destek ve hizmetler de yer almaktadır. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik görev ve faaliyet alanı, ilgili 5378 Sayılı Engelliler Kanunu ile Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelikte yer almaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023a; KBB, 2019). Konya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde engelliler ile ilgili kurum Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı içindeki Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü'dür (KBB, 2022a: 22).

Kurum içerisinde daha iyi hizmet verebilmek için Engelli Destek Merkezi (ENDEM) kurulmuştur (KBB, 2022a: 377). Bu merkez ile kentte ikamet eden engelli bireyleri bir merkezde toplamak, onlarla daha yakın ilişki kurmak, kentin engelli sosyal doku haritasını oluşturmak ve talep edilen ihtiyaçlar doğrultusunda engellilere daha etkin hizmet vermek amaçlanmıştır. ENDEM'e kayıt yaptıran engelli bireylerle daha hızlı ve etkili iletişim kurulmaktadır. Ayrıca Konya Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi (KOSKİ) tarafından da engelliler için içme suyu indirim ve toplu ulaşım (otobüs ve tramvay) hizmetleri gibi güncelleme gerektiren hizmetler izlenmektedir.

Engelli ve dezavantajlı bireylere dönük çalışmalar yürütmek (Stratejik Hedef 25.2) belediyenin stratejik hedefleri arasında yer almaktadır (KBB, 2019: 151). Bu bağlamda Konya ve ilçelerinde bulunan anaokulu, ilk ve orta öğretim okulu öğrencilerine, özel eğitim kurumlarında eğitim alan işitme ve görme engelli, down sendromlu, otistik gibi dezavantajlı öğrencilere yönelik

çevre eğitimleri vermek için projeler yürütülmektedir. Kentte toplu taşımanın yoğun olduğu otobüs duraklarında görme engelli bireylerin yararlanabilmesi için 200 adet sesli anons hizmeti verilmektedir (KBB, 2022a: 145, 190).

Ortopedik engelli kişilere mekanik ve akülü tekerlekli sandalye verilmektedir (KBB, 2022a: 190). Engellilik oranı %40 ve üzeri olan öğrencilere her yıl kasım-haziran arası 8 ay süreyle eğitim desteği sağlanmaktadır. 2021 yılında Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü tarafından araç ve malzeme desteği, nakil hizmeti, ev temizliği, öz bakım, medikal malzeme yardımı, sosyal aktiviteleri içeren toplam da 13.131 adet/kişisi iş ve işlem yapılmıştır. İşitme engellilere din eğitimi ve görme engelliler diksiyon eğitimi verilmiştir. Engellilere yönelik gelişim atölyeleri, etkinlik ve müze çalışmaları, festival ve yarışmalar düzenlenmiştir. Bu etkinliklere katılan kursiyerlere ahşap teknolojisi ve robotik kodlama konularında kurslar düzenlenmektedir (KBB, 2022a: 243-273).

Dünya Engelliler Günü dolayısıyla ilgili dernek temsilcisi ve üyelerinin katılımıyla anma ve gezi etkinliklerinin yanı sıra engellilerin hazırlayıp sunduğu sergiler düzenlenmektedir. Kata judo ve taekwondo gibi spor dallarının Türkiye şampiyonluklarına engelli öğrenciler hazırlanmakta ve katılımları sağlanmaktadır. Engellilerin ev yaşantısını kolaylaştırmak amacıyla yapılarda düzenlemeler yapılmaktadır. Engellilerin geçişlerini kolaylaştırmak amacıyla tretuvar ve refüj çalışmaları yapılmaktadır. Engellilere dönük sosyal, kültürel, sportif, fiziki ve eğitim faaliyetleri yürütülmektedir (KBB, 2022a: 244-402).

2024 yılında ENDEM tarafından engellilere yönelik kent gezisi ve tiyatro etkinliği gerçekleştirilmiştir. Numune Hastanesi ile Beyhekim Eğitim Araştırma hastanelerinde hizmet veren danışmanlar (doktor ve hemşireler) eşliğinde engelli bireyler düzenlenen gezi ile Mevlana Müzesi, Taş Bina, Darü'l-Mülk Sergi Sarayı ve Sille'yi görme fırsatı bulmuşlardır. Danışman ve engelliler daha sonra Bedensel Engelliler Tiyatro Topluluğu tarafından sahnelenen 'Oyun İçinde Oyun' adlı gösteriyi izlemişlerdir (Kültür A.Ş., 2024).

2020 yılında Engelsiz Konya Mobil Uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama özel ekran tasarımlarıyla görme engellilerin de yer aldığı dezavantajlı kesimlere kolaylıklar sağlamaktadır. Uygulama, engellilerin toplu ulaşım araçlarına ulaşımını kolaylaştırmayı, engellilerin aynı platformda buluşmasını ve hayata daha kolay entegre olmalarını amaçlamaktadır. Kentte engellilere dönük faaliyetlerden bilgi sahibi olabileceklerdir. Yalnızca toplu ulaşım hizmetleri değil eğitim, istihdam, kulüp faaliyetleri, özel etkinlik, engelli erişilebilir tesisler, sesli kitap ve sosyal medya hizmetleri de sunulmaktadır. Uygulama aynı zamanda engellilerden gelen talep, öneri ve şikâyetleri de ilgili kurumlara iletmektedir (KBB, 2020b:3). Engelsiz Konya Mobil Uygulaması sayesinde, engellilere yönelik hizmet veren tüm kurum, dernek ve STK'ların faaliyetlerinin tek merkezden yönetilebilmesi, engellilerin tüm hizmetlere tek platformdan erişmesi ve şehirde engellilere yönelik yapılan çalışmaların yaygınlaştırılması sağlanmaktadır.

Toplu ulaşım hizmetleri başta olmak üzere; eğitim, istihdam, özel etkinlik, kulüp faaliyetleri, engelli erişilebilir tesisler, engellilere özel hizmetler, sesli kitap, kıble tayini ve sosyal medya hizmetlerini sunan Engelsiz Konya Mobil Uygulaması, ayrıca engellilerin talep, öneri ve şikâyetlerini de özel olarak tasarlanan portal üzerinden tüm kurumlara kolayca iletebilmelerini sağlıyor (KBB, 2024a).

Erişilebilir Konya vizyonu ile kentte yaşayan tüm engelli bireylerin toplu ulaşım kullanırken karşılaşacakları zorlukları en aza indirmek amacıyla Engelsiz Kiosk uygulaması geliştirilmiştir. Toplu ulaşım duraklarında yer alan kiosklerde, duraktan hangi

hatların geçeceği ve aracın kaç dakika sonra geleceği bilgileri yer almaktadır Engelli yolcu bineceği hattı seçtikten sonra aracın sürücüsünün bilgi ekranına durak numarası, engel türü ve engelli birey sayısı bilgisi yansımaktadır. Görme engelli veya okuma yazma bilmeyen bireylerin de yararlanabilmeleri için sesli komut sistemi bulunmaktadır (KBB, 2024b:351).

2023 yılı içinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nde toplam 3.451 adet/kişi iş ve işlem yapılmıştır. Bu işlemler içinde birebir görüşme 487, ev temizliği ve öz bakım 2.251, ENDEM ambulans hizmeti 555, medikal malzeme yardımı 126 ve sosyal aktiviteler 32 adet olarak gerçekleşmiştir. KOSKİ tarafından %40 ve üzeri engelli kişilere içme suyu aboneliklerine %50 indirim yapılmıştır. Bu uygulamadan 2023 yılına kadar merkez Selçuklu, Meram ve Karatay ilçeleri ile diğer 28 ilçede 20.729 engelli kişi yararlanmıştır Ortopedik engelli olan 110 kişiye mekanik 2 kişiye de akülü tekerlekli sandalye sağlanmıştır. %40 ve üzeri oranda engelli olan öğrenciler yanı sıra Liseye Giriş Sınavı (LGS)'nda Türkiye genelinde ilk binde 1'e giren öğrenciler kasım-haziran arası 8 ay boyunca eğitim bursundan yararlanabilmektedirler (KBB, 2024b:347-348; Güler ve akı, 2021:104).

ENDEM, 204 yılında zel Gençler Bando Takımı çalışmalarında engelli öğrencileri bekleyen annelerine örgü dersleri vermiştir. Anneler ördüğü bere ve boyunlukları Yaşar Aydın zel Eğitim Anaokulu ğrencilerine hediye edilmiştir (KBB, 2024e).

KBB herkesin gereksinim duyduğu akıllı Şehir zmleri ve sürdürülebilir teknolojilerin Şehir zerindeki pozitif etkilerinden yararlanmak için XYZ Akıllı Kuşaklar alıştayı düzenlemiştir. Bu kuşakların temsilcileri yanında engelli bireylerin de katılımıyla gerçekleşen alıştayda Proje Yazımı 101 ve Akıllı Őehirler 101 eğitimleri verilmiştir. Bu eğitimlerde akıllı Őehirlerin temel ilkeleri ve etkili proje hazırlama teknikleri konusunda temel bilgiler verilmiştir (KBB, 2024b:355).

2024 yılında KBB nclğnde Rumi Görme Engelliler Derneği yeleri, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın 50. yılı nedeniyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gerçekleşen 20 Temmuz Barış ve zgrlk Bayramı törenine katılmışlardır (KBB, 2024c). Aynı yıl ENDEM öncülüğünde zel Gençler Bando Takımı yeleri ve aileleri için çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir .2024 Konya Byşehir Belediyesi, 7 yaş ve üzeri engelli erkek çocukları ile babaları için Beyşehir'de 3 gün süren 'Baba-Oğl Kampı' düzenlenmiştir. Babalar ve oğulları 2 gece 3 günlük kamp süresince halat çekme, salon oyunları, paintball, sokak oyunları, okçuluk, badminton, survivör, futbol, basketbol, voleybol ve tandem bisiklet sürüşü gibi farklı faaliyetlere katılmışlardır (KBB, 2024d). Yine aynı yıl 7 yaş ve üzeri engelli kız çocukları ile anneleri için Beyşehir'de 'Anne-Kız Kampı' düzenlemiştir. Bu kampa down sendromu, otizm, işitme, görme, fiziksel ve zihinsel engel gurubundan 80 engelli kız çocuğu ile birlikte anneleri katılmıştır. Anne ve kızları 2 gece 3 gün boyunca çeşitli etkinliklere katılmışlardır. Makrome anahtarlık ve parfüm yapımı, sokak oyunları, küçülen desenler, salon oyunları, film gösterimleri, sahil yürüyüşleri, zel Gençler Bando Takımı'nın müzik dinletisi gibi eğlenceli etkinlikler yapılmıştır. Bu etkinlik sayesinde doğal yaşam içinde engelli çocuklar yeteneklerini keşfedecek, yeni arkadaşlıklar kuracak ve öz güvenlerini artacaktır (KBB, 2024g).

Kent içerisindeki yol ve kaldırımlarda engellilere uygun düzenlemeler yapılmıştır. 2023 yılında 12 adet engellilerin geçişlerine uygun hale getirilen tretuvar ve refüj uygulaması yapılmıştır. Bu hizmet için toplam 3.600.000 TL harcama yapılmıştır. Birleşmiş Milletler 2030 kalkınma hedefleri doğrultusunda, dezavantajlı kesimler için toplumsal yaşama uyum etkinlikleri düzenlemek çerçevesinde 15 adet engelliler için kurs açılmış ve bu kurslara 279 engelli kursiyer katılmıştır (KBB, 2024b:400-464).

Engelsiz Şehir politikaları kapsamında KBB 2024 yılında engelli öğrenciler için eğitimler vermiş ve geziler düzenlemiştir. Eğitimler Özel Genç KOMER Okulları, Selçuklu Özel Eğitim Meslek Okulu, Konevi İşitme Engelliler Okulu, Karatay Özel Eğitim Meslek Lisesi ve 15 Temmuz İlköğretim Okulu'nda gerçekleştirilmiştir. Eğitimler doküma, basit dikiş, mutfak, orf eğitimi, el sanatları, okçuluk, resim, değerler eğitimi, akıl zeka oyunları, spor, matematik gibi çeşitli branşlarda verilmiştir. Özel Genç KOMER Yaz Okulu'na katılan engelli öğrenciler yüzme havuzu etkinliklerine katılmışlardır. Öğrenciler servis, ders gereçleri, ilçe gezileri, dönem sonu etkinlikleri, fidan ekim ve hasatı ile Kelebekler Vadisi gezisi gibi çeşitli faaliyetlerden yararlanmışlardır (KBB, 2024f). Bir önceki yıl 2023'te ENDEM tarafından Özel Gençler Mehter Takımı üyeleri ve ailelerine yönelik te Ermenek gezisi düzenlenmiştir (KBB, 2023b).

KBB ile birlikte Konya Valiliği, Selçuklu, Meram ve Karatay belediyeleri tarafından Konya'daki dezavantajlı kişi ve ailelerine yönelik her yıl geleneksel olarak iftar programları düzenlenmektedir (KBB, 2024h). Bu tür buluşmalar, engelli kişi ve ailelerin bir araya gelmesi ve sosyalleşmeleri için önemli bir etkinliktir.

KBB'nin stratejik amaç 25 çerçevesinde 'Benim Şehrim' sloganıyla kentteki yoksul ve dezavantajlı kişilere sosyal destek sağlamak, şehit aileleri ve gazilere, engelli bireylere dönük yardım ve hizmetler geliştirmek ve belediye idari hizmetlerinin etkin ve verimli kullanımını gerçekleştirmek amacıyla 2023 yılında 66.872.000 TL harcama yapılmıştır. Bu harcamalar için 2024 yılı ise hedefi ise 69.570.000 TL olarak belirlenmiştir. 2023 yılı için engellilere yönelik sosyal, eğitim, kültür, spor ve fiziki faaliyetler 31 adet hedeflenmişken, 33 adet faaliyet gerçekleştirilmiştir. Engelliler ile ilgili kurum ve sivil toplum kuruluşları ile 425 adet işbirliği yapılmış, 3050 adet engellilere yönelik sportif, sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenmiş ve 437 adet Özel Gençler Mehter Takımına engelli birey alınmıştır (KBB, 2024b:465, 469).

KBB'ye ait 29 adet umumi tuvaletlerde engelli tuvaletleri de faal olarak kullanılmaktadır. Engelliler için kaldırım rampası, park ve bahçelerde uygun masa ve oturma yerleri düzenlenmiştir. 2023 yılında (KOMER Uzaktan Eğitim Sistemi) KUZEM kapsamında 6 farklı branşta 287 işitme engelliler için eğitim almıştır. Hat anons cihazları sayesinde görme engelli kişiler toplu ulaşım güzergahındaki durak ve hat bilgileri sesli uyarıda bulunmaktadır. Engellilerin ev yaşamını kolaylaştırmak için yapıların düzenlenmesi amacıyla 2023 yılında 15 adet planlanmasına rağmen yalnızca 2 adet ev düzenlemesi yapılabilmektedir. Kamusal alanlarda engelli bireylere yönelik erişilebilirliğin gerçekleştirilebilmesi için projeler yapılmıştır. Engelsiz Kent Konya Erişilebilirlik Master Planı, 17 farklı yoğunluk noktasında erişilebilirlik master planı hazırlanmıştır (KBB, 2024b:142, 224, 337, 367, 395, 487).

2023 yılında KBB ile Selçuklu, Karatay ve Meram belediyeleri tarafından Türkiye Sakatlar Derneği Konya Őubesi üyelerine ve ailelerine yönelik Sille Seyir Tepesi'nde 'Uçurtma Şenliği' düzenlenmiştir (KBB, 2023c). ENDEM tarafından 2023 yılı yaz etkinlikleri çerçevesinde engelliler için Şehir turu ve tiyatro etkinliği düzenlenmiştir. Numune Hastanesi ve Beyhekim Eğitim Araştırma Hastanesi'nde çalışan doktor, hemşire ve psikologların eşliğinde engelliler Mevlana Müzesi, Taş Bina, Darü'l-Mülk Sergi Sarayı ve Sille'yi gezmiflerdir. Bu gezinin ardından Bedensel Engelliler Tiyatro Topluluğu'nun 'Oyun İçinde Oyun' adlı gösterisini izlemiflerdir (KBB, 2023d). Yine 2023 yılında ENDEM tarafından düzenlenen satranç turnuvasının ardından görme engelliler ve aileleri için Isparta Őarkikarađaç'ta bulunan Kızıldağ Milli Parkı'nda doğa yürüyüşü etkinliği düzenlenmiştir (KBB, 2023e).

KBB, toplu ulaşım hizmeti veren otobüs Şoförlerine 2023 yılı boyunca 'Farkındalık ve Empati Eğitimi' vermiştir Toplu ulaşım araçlarında görevli Őoförler, kentin değişik yerlerindeki otobüs duraklarından eğitime katılmaktadırlar. Belirlenen otobüs duraklarına gelen Őoförler, göz bandı veya tekerlekli sandalye kullanarak empati yapmaları sağlanmaktadır (KBB, 2023f). Her yıl olduğu gibi 2023'te de KBB ile Karatay, Meram ve Selçuklu belediyeleri tarafından 3 Aralık Dünya Engelliler Günü dolayısıyla program düzenlenmiştir (KBB, 2023g).

2024 yılında KOMEK bünyesinde 'En Özel KOMEK'li' projesinde hizmet veren Özel Genç KOMEK Yaz Okulu'ndaki engelli öğrenciler ürettikleri ürünleri sergilenmişlerdir. Genç KOMEK Engelli Eğitimi faaliyetlerini içeren kısa film gösterimi ve engelli öğrencilerin dans gösterisi ve müzik dinletisi etkinliği düzenlenmiştir. Bu gibi faaliyetlerle engelli öğrencilerin hem becerileri artmakta, hem eğitim almakta ve hem de sosyal katılım ve paylaşım hızlanmaktadır (KBB, 2024f).

KBB tarafından dezavantajlı kişilerin sosyal yaşamın her alanına katılmaları için Türkiye Belediyeler Birliği'nin 'Engelsiz Şehir Fikir ve Proje Yarışması'nda ödüle layık görülen 'Engelsiz Kent Konya Erişilebilirlik Master Planı Projesi'nin tanıtımı yapılmıştır. Bu proje kapsamında bireylerin yoğun kullandığu alanlarda, erişilebilirliğin daha fazla gereksinim duyulduğu ibadethane, kamu binaları, yollar, sosyal yaşam alanları, yeşil alan ve parklar gibi yerlerde engellilere yönelik uygulamalar belirlenmektedir. Bu proje ile engellilerin yaşadığu zorluklar, karşılaştıkları engeller ve beklentileri doğrultusunda Şehrin 17 farklı noktasında bu bireylerin yaşamını kolaylaştıracak uygulamalar gerçekleştirilecektir (KBB, 2024i).

2022 yılında KBB, Dünya Beyaz Baston Görme Engelliler Günü nedeniyle görme engellilere yönelik Antalya'da rafting etkinliği düzenlenmiştir (KBB, 2022a). ENDEM tarafından aynı yıl Engelliler Haftası kapsamında görme engellilerin oluşturduğu Korkütük Őamata Tiyatro Topluluğu'nun kendi yazdıkları oyunu sahnelemesini sağlamıştır. Komedi türündeki oyun gündelik hayatta kendilerinin başlarına gelen tirajikomik olayları sahnelemiflerdir (KBB, 2022b). Aynı yıl KBB ile Karatay, Meram ve Selçuklu Belediyeleri'nin düzenlediğu 3 Aralık Dünya Engelliler Günü kapsamında Konya'daki engelli derneklerinin temsilcileri, üyeleri ve aileleri ile bir araya gelinmiştir. Etkinlikte öykü, Kuranı Kerim okuma, resim ve fotoğraf yarışmasında dereceye girenlere ödülleri verilmiştir (KBB, 2022c).

2021 yılında KOMEK tarafından görme ve işitme engellileri için çevrimiçi diksiyon eğitimi verilmiştir. Bilgisayar, Braille alfabesi ile Kur'an-ı Kerim okuma, pasta ve yemek yapımı, mantar yetiştiriciliği, fotoğrafçılık kursları açılmıştır. İŞ-KUR işbirliğinde giyim ve mefruşat kursu, Türk işaret dili, işaret dili öğretici ve tercümanlık eğitim kursları başlatılmıştır (KBB, 2021a).

İçişleri Bakanlığı'nın genelgesi doğrultusunda KBB toplu ulaşımda Hayat Eve Sığar (HES) kodu uygulamasını Elkart üzerinden yapmıştır. Bu kapsamda, HES sorgulaması yapılabilmesi için % 40 ve daha fazla oranda engelli olan bireylerin de Elkart almaları gerekmektedir. KBB engelli bireylerin pandemi sürecinde olası risklerden korunmak için internet üzerinden başvuru yapmaları halinde kendilerinden kart ücreti ve kargo ücreti alınmamıştır (KBB, 2020c).

2019 yılında KBB'nin yürüttüğü 'Tarıma Engel Yok' projesi kapsamında Selçuklu, Karatay, Meram ve Ereğli'den gelen engelli öğrenciler ile fide dikimi yapılmıştır (KBB, 2019). 2021 yılında KBB'nin İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile birlikte hayata geçirdiği 'Tarıma Engel Yok' projesi kapsamında Meram Melike Hatun Özel Eğitim Meslek Okulu'ndaki engelli öğrenciler, kendilerinin diktikleri fidelerden sebze hasatı yapmışlardır. Engelli öğrenciler biberden bamyaya, nandeden altın çileğe kadar çok sayıda sebzenin hasadını yaparak, hem sosyal yaşama uyumları sağlanmış hem de rehabilite olmaları sağlanmıştır (KBB, 2021b).

KOMEK tarafından 2017 yılında Konya'da ilk olarak 'Görme Engellilere Fotoğrafçılık Kursu' açılmıştır. Kısmen görebilen veya hiç görmeyen 20 kursiyere, fotoğrafçılığın teknik konuları ve çekim sırasında yapılacakların neler olduğu uygulamalı olarak anlatılmıştır (KBB, 2017a). Aynı yıl KBB 'Engelsiz Şehir, Engelsiz Yaşam' projesi kapsamında şehrin en işlek caddelerindeki kaldırımlar üzerine görme engellilere yönelik yüzey yürüme yolları yapmıştır. Bu tür çalışmalar kentte yaşayan görme engellilerin daha nitelikli bir yaşam sürdürmelerini sağlamak ve kentte erişilebilirliği mümkün kılmak içindir (KBB, 2017b).

6. SONUÇ

Engellilik, bir sağlık sorununun ötesinde daha kapsamlı kavramdır. Bireylerin en önemli sorunu engelli olmalarından kaynaklı fiziksel zorluklardan ziyade eğitim, kültür, sağlık, istihdam, sosyal ve hukuki alanlardaki herkese açık imkan ve kaynaklara erişimde yaşadıkları zorluklardır. Nitekim bu tür erişim problemleri engellilerin yüksek oranda yoksulluk, ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, düşük moral değerleri ve sosyal dışlanma gibi olumsuzluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Engelsiz yaşam politikalarının oluşması, izlenmesi, uygulanması ve denetlenmesi merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Engelsiz yaşam politikalarının hayata geçirilmesinde merkezi yönetim egemen rodedir. Belediyeler hem gelir kaynağı olarak hem de mevzuatın uygulanması açısından merkezi yönetime bağımlıdır. Türkiye'de engelli, yaşlı, dul, yetim, çocuk ve kadın gibi dezavantajlı gruplara dönük yerel yönetimler önemli uygulamalar yürütmektedir. Aynı zamanda engellilere yönelik sosyal

politikaların üretilmesi ve engelsiz yaşamın inşası konusunda yerel yönetim kuruluşları etkin rol üstlenebilirler.

2019 yılında başlayan ve 2020'den itibaren kamu müdahalesi talebinin yoğun olarak yaşandığı pandemi sürecinde, KBB'nin sosyal belediyeçilik kapsamında hizmetleri genişlemiştir. Bu bağlamda engelli kişilere yönelik yardım ve hizmetlerin de nicelik ve nitelik itibariyle arttığı görülmüştür. KBB kentte engelli bireylerin kamusal hizmetlere erişilebilirliğinin artırılması yönünde bilgi teknolojilerinden de yararlanılarak yoğun faaliyetler yürütmektedir. Engelli bireylerin ihtiyacı olan fiziki mekanların oluşturulmasından, toplu ulaşımda görevli şoförlerin empati yeteneğinin geliştirilmesine, engelli birey ve ailelerin sosyalleşmesi programlarından, eğitim, seminer ve kurslara kadar KBB'nin engellilere yönelik çalışmaları yadsınamaz. Bu faaliyetleri yaparken kurum içi ve kurum dışı iletişimin sağlanması, etkinlik ve verimliliğe katkı sunmaktadır. Ancak gerçekteştirilen faaliyetlerin kent ve kırsalda aynı düzeyde olmadığı birçok araştırmanın da sonucudur. KBB kentte yaşayan engellilerle iletişim sağlaması kolay olmaktadır. Ancak kırsal kesim ve hatta kentin yakın çeperlerindeki engelliler belediye tarafından kandilerine sunulan olanaklardan aynı ölçüde yararlanamamaktadırlar. Bu bağlamda merkezi yönetimin de taşra teşkilatlarının yardımıyla kırsaldaki engellilere ulaşmak ve taleplerini yerine getirmek kolaylaşacaktır.

Merkezi yönetim yerel yönetimlere dönük gözetim ve denetim işlevini ciddiyetle yerine getirmeli ve gerektiğinde merkezi bütçeden finansman sağlamalıdır. Hatta merkezi yönetimin katkılarıyla uluslararası fonlardan belediyelerin dezavantajlı gruplara dönük projelerinde bir finansman modeli olarak teşvik ve tavsiyeleri artmalıdır.

KBB eğitim, kültür, sosyal, istihdam, ulaşım ve fiziki çevre alanlarında engelsiz yaşama yönelik çalışmalarıyla kent düzeyinde gerçekteştirilecek politikaların şekillenmesinde etkin ve işlevsel bir rol almaktadır. Özellikle çevre belediyeler açısından KBB rol model olarak alınabilecek faaliyetler yürütmektedir. Belediyelerin çabaları merkezi yönetim tarafından finansman ve nitelikli işgücü olarak desteklenmesi gerekmektedir. Engellilere yönelik uygulamaların denetim ve gözetim mekanizmalarına engellilerin de dâhil edilmesi hizmetlerde etkinlik ve verimliliği artıracaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

Yazar Katkısı: Yazarlar bu çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Peer Review: Externally peer reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared that they have no conflict of interest.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Authors Contributions: The authors contributed equally to this study.

KAYNAKÇA

ABB (2024). Amaçlarımız. Ankara Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri. 20.09.2024 tarihinde <https://www.an kara.bel.tr/sosyal-hizmetler/engelli-hizmetleri> adresinden alındı.

Anayasa (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 18/10/1982, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 9/11/1982 Sayı: 17863.

Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 11-25.

Avrupa Komisyonu. (2020). AB'nin Engellilik ile İlgili Politikaları ve Mekanizmaları Raporu. 20.09.2024 tarihinde <https://avrupaveengellilik.org> adresinden alındı.

Aybars, A. İ. (2023). AB Temel Haklar Müktesebatı Kapsamında Engelli Bireylerin Hakları. *Türkiye ve AB Mali İşbirliği Temel Haklar*.

Aygen, M. (2014). Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Belediyesi Örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi* 1(1), 173-192.

Azarkan, E. ve Benzer, E. (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye'de Engelli Hakları. *DÜHFD*, 23(38), 3-29.

Barr, N. (2012). *Economics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.

BBB (2024). *Engelli Hizmetleri*. Bursa Büyükşehir Belediyesi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.bursa.bel.tr/hizmetler/engelli-hizmetleri-115> adresinden alındı.

Belediye Kanunu (2005). Belediye Kanunu 21.03.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf> adresinden alındı.

Bingöl, E.S. (2018). İngiltere Yerel Yönetimlerinde Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım. *Ombusman Akademik*, (8), Ocak-Haziran, 105-123.

Büyükbayrak, B. (2020). Engelli Bireylerin İstihdamı Azalıyor. 21.03.2024 tarihinde <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/3-aralik-uluslararası-engelliler-gunu> adresinden alındı.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). Kanun Numarası: 5216, Sayı:25531.

CDC (2024). *Disability and Health Overview*. Disability and Health Promotion, National Center on Birth Defects and Developmental Disabilities, 21.03.2024 tarihinde https://www.cdc.gov/disability-and-health/about/?CDC_AAref_Val=https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/disability.html adresinden alındı.

Council of Europa (1996). The European Social Charter. Strasbourg. 20.09.2024 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter> adresinden alındı.

Danış, D. (2020). Engelli Bakımı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 8423, Ankara: Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü.

Doğrulukpayı (2017). Türkiye'de Engellilerin Yoksulluk ve İşsizlik Durumu. Bültenler, 17.03.2024 tarihinde <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-engellilerin-yoksulluk-ve-issizlik-durumu> adresinden alındı.

Doğrulukpayı (2020). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli Olmayan 62 Bin Kişiyeye Engelli Maaşı Ödedi mi? Doğruluk Kontrolleri, 17.10.2023 tarihinde <https://www.dogrulukpayi.com/dogruluk-kontrolu/t-c-aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-nin-engelli-olmayan-62-bin-kisiye-engelli-maasi-odedigi-iddiasi> adresinden alındı.

Engelliler Hakkında Kanun (2005). Kanun Numarası: 5378, Sayı: 25868.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2008). Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. Kanun Numarası: 5825, Sayı: 27084.

Equality Commission (2011). *Disability Discrimination Law In Northern Ireland - A Short Guide*. Equality Commission for Northern Ireland. Belfast: Equality House 7-9 Shaftesbury Square.

Equality Commission (2022). *Encouraging the Participation of Disabled People in Public Life a Guide for Public Authorities*. Northern Ireland.

European Commission (2000). *Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities*. Brussels: Commission of The European Communities.

European Commission (2010). *European Disability Strategy 2010-2020*. Employment, Social Affairs & Inclusion, A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe, Brussels.

European Commission (2019). *Turkey 2019 Report*. Commission Staff Working Document, Brussels: 2019 Communication on EU Enlargement Policy.

European Disability Forum (2023). *Do you know your rights in the EU?* 20.10.2023 tarihinde <https://www.edf-feph.org/your-rights-in-the-eu/> adresinden alındı.

Forsyth, R, Colver, A., S Alvanides, S., Woolley, M. ve Lowe, M. (2007). Participation Of Young Severely Disabled Children is Influenced By Their Intrinsic Impairments And Environment. *Dev Med Child Neurol*, 49 (5): 345-349.

Genç, Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15 (35/2), 65-92.

Gleeson, B. (1999). *Geographies of Disability*. London: Routledge.

Güler, Ç.U. ve Çakı, N. (2021). Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1), 92-127.

Gümüş, T. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Hahn, H. (1986). Disability and the urban environment: A perspective on Los Angeles. *Environment and Planning D Society and Space*, (4), 273-288.

Handbook Germany (2024). *Engelli Bireyler*. 20.09.2024 tarihinde <https://handbookgermany.de/tr/disability> adresinden alındı.

Handy, S. L. ve Niemeier, D. A. (1997). Measuring accessibility: An exploration of issues and alternatives. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 29(8), 1175-1194.

HHS (2005). The Surgeon General's Call To Action To Improve the Health and Wellness of Persons with Disabilities. U.S. Department of Health and Human Services. US Department of Health and Human Services, Office of the Surgeon General. 20.09.2024 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK44667/> adresinden alındı.

Ipsen, C., Hall, J. P. ve Lui, J. (2022). Editorial: Rural Disability And Community Participation. *Frontiers in Rehabilitation Sciences* 3. DOI: 10.3389/fresc.2022.1049578.

İstanbul Bilgi Üniversitesi (2023). Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. *İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi*, İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası.

İZBB (2024). *Engelli Vatandaşlarımıza Yönelik Yardımlar*. İzmir Büyükşehir Belediyesi, 20.09.2024 tarihinde <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/engelli-vatandaslarimiza-yonelik-yardimlar/2766/4> adresinden alındı.

Kanyılmaz Polat, E. (2020). Engelli Bireylerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma: Çanakkale Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 869-897.

Karaca, C. ve Çam, Y. (2019). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, (176), 72-97.

KBB (2017a). Görme Engelliler İçin Fotoğrafçılık Kursu Açıldı. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/gorme-engelliler-icin-fotografcilik-kursu-acildi> adresinden alındı.

KBB (2017b). Konya’da Engelleri Kaldıran Yollar Yapılıyor. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konyada-engelleri-kaldiran-yollar-yapiliyor> adresinden alındı.

KBB (2019a). *2020-2024 Stratejik Planı*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.

KBB (2019b). Başkan Altay, Özel Öğrencilerle Fide Dikti. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/baskan-altay-ozel-ogrencilerle-fide-dikti> adresinden alındı.

KBB (2020a). Konya Büyükşehir’den Engelli Destek Merkezi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehirden-engelli-destek-merkezi> adresinden alındı.

KBB (2020b). Engelsiz Konya Mobil Uygulaması Kullanma Klavuzu. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.

KBB (2020c). Engelli Vatandaşlarımızın Elkartları Evlerine Ücretsiz Teslim Ediliyor. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/engelli-vatandaslarimizin-elkartlari-evlerine-uccretsiz-teslim-ediliyor> adresinden alındı.

KBB (2021a). KOMEK'ten Görme Engellilere Çevrimiçi Diksiyon Eğitimi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/komekten-gorme-engellilere-cevrimici-diksiyon-egitimi> adresinden alındı.

KBB (2021b). Özel Öğrenciler Hasat Sevinci Yaşadı. Haberler, Konya Büyükşehir Belediyesi, 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/ozel-ogrenciler-hasat-sevinci-yasadi> adresinden alındı.

KBB (2022a). Konya Büyükşehir Görme Engellilere Rafting Heyecanı Yaşattı. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-gorme-engellilere-rafting-heyecani-yasatti> adresinden alındı.

KBB (2022b). Görme Engelli Gençler Kendi Yazdıkları Oyunu Sahneledi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/gorme-engelli-gencler-kendi-yazdiklari-oyunu-sahneledi> adresinden alındı.

KBB (2022c). *Konya'daki Engelli Derneklerinin Üyeleri Engelliler Günü Programında Buluştu.* Haberler, Konya Büyükşehir Belediyesi, <https://www.konya.bel.tr/haber/konyadaki-engelli-derneklerinin-uyeleri-engelliler-gunu-programinda-bulustu> (Erişim Tarihi: 20.09.2024).

KBB (2023a). *Engelsiz Konya Mobil Uygulaması.* 21.10.2023 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/proje> adresinden alındı.

KBB (2023b). Konya Büyükşehir Özel Gençler ve Aileleri İçin Etkinlik Düzenledi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-ozel-gencler-ve-aileleri-icin-etkinlik-duzenledi> adresinden alındı.

KBB (2023c). Konya Büyükşehir'den Engelliler İçin "Uçurtma Şenliği. Haberler, Konya Büyükşehir Belediyesi, 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-den-engelliler-icin-ucurtma-senligi> adresinden alındı.

KBB (2023d). Konya Büyükşehir'den Engelliler İçin Şehir Turu ve Tiyatro Etkinliği. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-den-engelliler-icin-sehir-turu-ve-tiyatro-etkinligi> adresinden alındı.

KBB (2023e). Konya Büyükşehir'den Görme Engelliler İçin Doğa Yürüyüşü Etkinliği. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-den-gorme-engelliler-icin-doga-yuruyusu-etkinligi> adresinden alındı.

KBB (2023f). Konya Büyükşehir'den, Otobüs Şoförlerine Engellileri Daha İyi Anlamaları İçin Farkındalık ve Empati Eğitimi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-otobus-soforlerine-engellileri-daha-iyi-anlamalari-icin-farkindalik-ve-empati-egitimi-veriyor> adresinden alındı.

KBB (2023g). Konya'daki Özel Bireyler Engelliler Günü'nde Buluştu. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konyadaki-ozel-bireyler-engelliler-gununde-bulustu> adresinden alındı.

KBB (2024a). *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.

KBB (2024b). Engelsiz Konya Mobil Uygulaması. Proje Detayı, Konya Büyükşehir Belediyesi, 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/proje/engelsiz-konya-mobil-uygulamasi> adresinden alındı.

KBB (2024c). Konya Büyükşehir Özel Çocuklar İçin Baba-Oğul Kampı Düzenledi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-ozel-cocuklar-icin-baba-ogul-kampi-duzenledi> adresinden alındı.

KBB (2024d). Görme Engelliler Konya Büyükşehir'in Destekleriyle Kıbrıs Barış Harekatı'nın 50. Yıl Programlarına Katıldı. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konyadaki-gorme-engelliler-kibris-baris-harekatinin-50-yil-donumunde-kktcde-pedal-cevirdi> adresinden alındı.

KBB (2024e). Konya Büyükşehir'den Özel Gençler Bando Takımı Üyelerinin Annelerine Etkinlik. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-den-ozel-gencler-bando-takimi-uyelerinin-annelerine-etkinlik> adresinden alındı.

KBB (2024f). Özel Öğrencilerimiz Özel Genç Komek Yaz Okulu'nda Yeteneklerini Keşfediyor. 20.09.2024 tarihinde, <https://www.konya.bel.tr/haber/baskan-altay-ozel-ogrencilerimiz-ozel-genc-komek-yaz-okulunda-yeteneklerini-kesfediyor> adresinden alındı.

KBB (2024f). En Özel KOMEK'lilerden Coşkulu Dönem Sonu Programı. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/en-ozel-komeklilerden-coskulu-donem-sonu-programi> adresinden alındı.

KBB (2024g). Konya Büyükşehir Engelli Kızlar ve Anneleri İçin Anne-Kız Kampı Düzenledi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-engelli-kizlar-ve-anneleri-icin-anne-kiz-kampi-duzenledi> adresinden alındı.

KBB (2024h). Konya'daki Dezavantajlı Gruplar ve Aileleri İftarda Buluştu. Haberler, Konya Büyükşehir Belediyesi 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konyadaki-dezavantajli-gruplar-ve-aileleri-iftarda-bulustu> adresinden alındı.

KBB (2024i). Konya Büyükşehir Engelsiz Kent Konya Erişilebilirlik Master Planı Projesini Tanıttı. 20.09.2024 tarihinde <https://www.konya.bel.tr/haber/konya-buyuksehir-engelsiz-kent-konya-erisilebilirlik-master-plani-projesini-tanitti> adresinden alındı.

Kültür A.Ş. (2024). Konya Büyükşehir'den Engelliler İçin Şehir Turu ve Tiyatro Etkinliği. 20.09.2024 tarihinde <https://konyakultur.com/konya-buyuksehir-den-engelliler-icin-sehir-turu-ve/> adresinden alındı.

KCBB (2024). *Ağır Engelli Nakdi Destek Programı*. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. 20.09.2024 tarihinde <https://www.kocaeli.bel.tr/hizmet/agir-engelli-nakdi-destek-programi-181.html> adresinden alındı.

Kesgin B. (2014). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 23(4). 1-15.

Kurt, H. İ. (2015). Yerel Yönetimler ve Engellilere Yönelik Hizmetler. M. Ökmen (Ed.), *Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler içinde* (413-434). Bursa: Ekin Kitabevi.

Küçükali A. (2014). Engellilere Uygulanan Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi: Atatürk Üniversitesi Örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1) 59-86.

Lawson, A. (2009). Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Genel Bir Bakış ve Taraf Devletlerin Yükümlülükleri. Ankara: Türk Hukukunda Engelliler ve Engelli Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Sempozyumu.

Lecerf, M. (2020). *Employment And Disability In The European Union*. Briefing, EPRS | European Parliamentary Research Service, 651.932.

MEB (2013). *Hasta ve Yaşlı Hizmetleri Engelli Bakım Hizmetleri*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (2011). *Aile ve Tüketici Hizmetleri Engelli Bireylerde Temel İhtiyaçlar*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Okur, N. ve Erdugan, F. E. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*.

Oral, A. (2023). Dünya Engellilik Raporu: Türkiye'de Engellilik İle İlgili Konuların Analizi Ve Fiziksel Tıp Ve Rehabilitasyon Tıp Uzmanlığının Katkıları. Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Derneği. 21.03.2024 tarihinde https://www.tftr.org.tr/uploads/dunya_engellilik_raporu.pdf adresinden alındı.

Orhan, S. (2015). Türkiye'de Engellilerin Bilinç Düzeyi: Engellilere Sunulan İstihdam Hakları Üzerinden Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 73- 98.

Özateş Gelmez, Ö. S. (2018). Engelliliğe İlişkin Varsayımların Keşfi: "Görmezden Gelme" ya da "Normal Dışı Görme". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 192- 200.

ÖİB (2005). *Yerel Yönetimler ve Özürlüler*. II. Özürlüler Şurası Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara: Nurol Yayıncılık.

Öztabak, M.Ü. (2017). Engelli Bireylerin Yaşamdan Beklentilerinin İncelenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (9) 354-375.

- Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de Engelli Gerçeği*. İstanbul: MÜSİAD Cep Kitapları.
- Pektaş E.K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 5-22.
- Resmi Gazete (2013). Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Sayı: 28636.
- Roult, R. (2017). Leisure for People with Disabilities in Rural Quebec. *Societies* 2017, 7(3), 22.
- SBB (2024). Engelsiz Hizmetlerimiz. Samsun Büyükşehir Belediyesi. 20.09.2024 tarihinde <https://samsun.bel.tr/icerik/engelsiz-hizmetlerimiz> adresinden alındı.
- Şemşit S., Uçar A. ve Yüksel M.A. (2016). Avrupa Birliği Politikaları Perspektifinden Türkiye’de Belediyelerin Sunduğu Engelli Hizmetleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ICEBSS Özel Sayısı, 205-223.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2023a). *Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik*. Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023b). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. Temmuz 2023, Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *Dünya Engellilik Raporu*. Ankara: Anıl Group Matbaa.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat* (3. Baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2011). *2010 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Tokol, A., (2018). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), Sosyal Politika içinde. Bursa: Dora Yayınları.
- TÜİK (2023). Haber Bülteni. Sosyal Koruma İstatistikleri 2021. 16.09.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2022-49675> adresinden alındı.
- UN (2022). *Disability Inclusion Strategy*. United Nations, 13.03.2024 tarihinde <https://www.un.org/en/content/disabilitystrategy/> adresinden alındı.
- UN. (2018). *The United Nations and Disability: 70 Years of the Work Towards a More Inclusive World 70 Years. Of The Work Towards A More Inclusive World*. New York: Division for Social Policy and Development United Nations Department of Economic and Social Affairs
- WHO (1980). *International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps*. Geneva.
- WHO (2011). *World Report on Disability*. Geneva: World Health Organization. 13.03.2024 tarihinde <https://www.refworld.org/pdfid/50854a322.pdf> adresinden alındı.
- WHO (2023a). *Disability*. 7 Mart 2023, 13.03.2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> adresinden alındı.
- WHO (2023b). *Disability*. 13.10.2023 tarihinde https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 adresinden alındı.
- Yılmaz, M. (2024). Engellilerin Kamu Hizmetlerine Erişim Düzeylerinin ve Bunu Etkileyen Faktörlerin Antalya İli Kırsal ve Kentsel Alanda Karşılaştırmalı Olarak Belirlenmesi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Zahra, A.C; Callus, A.M. ve Gauci, V. (2016). *European Semester 2015/2016 Country Fiche on Disability*, European Commission.